

ДЕМОКРАЦИЯ И ЧОВЕШКИ ПРАВА

ПОЛИТБАРОМЕТЪР

Година 25, брой 5
Септември-октомври

Борис Попиванов

България премина през „малка политическа криза“, която доведе до укрепване на властовите позиции на ДПС-Ново начало и неговия лидер Делян Пеевски.

Лидерската роля на Бойко Борисов в правителственото мнозинство изглежда сериозно подкопана.

Предстои критично важна бюджетна процедура, в която проблемите на енергийната и социалната сигурност изглеждат систематично недооценени.

ДЕМОКРАЦИЯ И ЧОВЕШКИ ПРАВА

ПОЛИТБАРОМЕТЪР

Година 25, брой 5
Септември-октомври

Съдържание

1.	ВЪНШНОПОЛИТИЧЕСКА ДИНАМИКА	2
2.	РАЗВИТИЕ НА ПОЛИТИЧЕСКАТА СИТУАЦИЯ	3
3.	СЪСТОЯНИЕ НА ПАРТИЙНАТА СИСТЕМА	5
4.	ПРОГРЕСИВНИЯТ ПОЛИТИЧЕСКИ И ОБЩЕСТВЕН ДНЕВЕН РЕД	10
5.	ОСНОВНИ ИЗВОДИ, ПРОГНОЗИ И ПРЕПОРЪКИ	11

1

ВЪНШНОПОЛИТИЧЕСКА ДИНАМИКА

Отраженията на войната в Украйна. Новият етап от украинския конфликт, белязан от ескалация на международното напрежение и несигурност на отношенията в триъгълника САЩ-Европейски съюз-Русия, разпали нови страхове от мащабна война. Българската позиция изглежда все така твърдо на страната на категоричната проукраинска гледна точка на ЕС. На годишната сесия на Общото събрание на ООН в Ню Йорк българският премиер Росен Желязков декларира, че т.нар. „коалиция на желаещите“ (да помагат на Киев) е „непоклатима“, а после заяви намерението на България да прекрати транзита на руски газ през 2026 г. Всички тези послания не станаха обект на по-широка обществена дискусия, нито имаха ясен мандат от Народното събрание (НС). „Непоклатимостта“ на външнополитическия курс на Желязковото правителство стои под въпрос, особено на фона на факта, че собственият му външен министър Георг Георгиев предложи, без да му бъде поискан, въздушен коридор на руския президент Владимир Путин за несъстоялата се среща между него и американския му колега Доналд Тръмп в Будапеща.

Казусът „Лукойл“. Решението на САЩ да наложат санкции върху руските компании „Лукойл“ и „Роснефт“, заедно със слуховете, че предстои да бъде последвано и от ЕС, доведе до повишено внимание към съдбата на рафинерията на „Лукойл“ в Бургас, която е едно от най-големите и стратегически важни предприятия в българската икономика. Още от времето на кабинета „Петков“ слуховете, че българското правителство опитва да принуди „Лукойл“ да продаде активите си в страната, не са стихвали. Неведнъж са били споменавани и конкретни инвеститори, като в последния случай през декември 2024 г. лично унгарският премиер Виктор Орбан бе посетил България, за да ланси-

ра компанията МОЛ. Международните аспекти на казуса „Лукойл“ наново излязоха на преден план с началото на сегашния есенен сезон. Публикация на „Уолстрийт Джърнъл“ уличи лидера на партията ГЕРБ Бойко Борисов, че е лобирал пред сина на американския президент Доналд Тръмп-младши за сваляне на санкциите по закона „Магнитски“ срещу лидера на партията Движение за права и свободи – Ново начало (ДПС-НН) Делян Пеевски, като в замяна бил предложил американски инвеститори да придобият рафинерията на „Лукойл“ и българското трасе от газопровода „Турски поток“. Опровержението от Борисов бе твърде неуверено. Малко след това по инициатива на управляващите НС прие закон, с който всяка сделка за обекти от националната сигурност, включително бургаската рафинерия, ще изискват одобрение от Държавната агенция за национална сигурност (ДАНС). Чуха се подозрения, че управляващите, и в частност Борисов и Пеевски, имат идея за купувач и смятат да му дадат предимство пред други кандидати чрез филтриращата оценка на службите за сигурност. Анонсът за американските санкции едва ли е дошъл напълно изненадващо за управлението в София. Бодрите изявления, че България няма да има проблем с доставките на горива, се сблъскаха с интерпретации в европейски медии като „Политико“, че тайно се водят преговори за българска дерогация от санкциите над „Лукойл“ подобно на извоюваната от Германия за „Роснефт“. Съобщението на „Лукойл“, че възнамерява да продаде рафинерията на компанията „Гънвор“, смятана за близка до руските управляващи кръгове, извади наяве патова ситуация, в която България рискува както да навлезе след време в петролен дефицит, така и да допусне своеволно реструктуриране на руската собственост на своя територия.

2

РАЗВИТИЕ НА ПОЛИТИЧЕСКАТА СИТУАЦИЯ

„Малката криза“ в управляващото мнозинство. Българската политическа есен стартира с относително пълна стабилизация на управляващото мнозинство, разпределило си ресорите на управлението и функциониращо без тежки вътрешни напрежения. Встъпителните изказвания на парламентарните групи при откриването на есенната сесия на НС затвърдиха това впечатление. По редица законодателни решения (особено в сферата на службите за сигурност) и по кадрови назначения (например на нов заместник-омбудсман) мнозинството действаше изцяло единно.

Частичните местни избори в Пазарджик, проведени на 12 октомври, като че ли преобърнаха тази представа. Лидерът на ГЕРБ Бойко Борисов поиска „преформатиране“ на управлението, а парламентът спря да заседава поради липса на кворум. В много ускорени темпове се създаде сериозно политическо напрежение. Обсъждани бяха разнообразни сценарии, които накратко можеха да бъдат сведени до пет: нови парламентарни избори; ново управляващо мнозинство; ново коалиционно споразумение; нов кадрови състав на правителството на премиерско и/или на министерско ниво; запазване на статуквото. В рамките на десет дни се стигна и до крайния резултат, според който ДПС-НН става официален партньор в управлението без официално участие, а единствената кадрова промяна ще засяга председателския пост в Народното събрание, който ще бъде обект на ротация между партньорите във властта. Досегашната председателка на НС Наталия Киселова подаде оставка и бе заместена от представителката на ГЕРБ Рая Назарян. Както се вижда, най-близо до развитието на събитията е бил петият сценарий, а именно, че няма да се случи почти нищо. Политическата криза излезе „малка криза“, а нейният политически ефект е по-скоро символически. Въпреки ротацията Киселова-Назарян, той се изразява в нарасналия авторитет на ДПС-НН и отслабените позиции на ГЕРБ.

Президентът като алтернатива. През последните месеци президентът Румен Радев ясно се позиционира като водещ критик на управлението, с мно-

го по-големи авторитет и категоричност от опозиционните партии. Нескритото недоволство на правителственото мнозинство от него всъщност му вършеше услуга, легитимирайки го допълнително като алтернатива чрез упражнявания политически натиск.

Този натиск на мнозинството над президента прие три форми. Първо, четирите управляващи партии решиха да отнемат правомощието на президентската администрация да ползва специални автомобили от Националната служба за охрана (НСО). Убеждението, че казусът ще провокира обществено недоволство срещу държавния глава, който въпреки претенциите си да говори от името на народа харчи парите на данъкоплатците за лукса на своите чиновници, обаче, излезе погрешно. Радев отговори, като сам слезе от държавния автомобил на НСО и се качи на личната си лека кола, и то при посрещането на унгарския президент Тамаш Шуйок. Обществената реакция по-скоро се насочи към проблема как България се представя пред чужденците. Не по-малко значение, разбира се, имаше и очевидното сравнение между колите на президентството и внушителните кортежи на инициаторите на рестрикцията Борисов и Пеевски. Управляващите дадоха заден ход с предложението държавата да закупи други автомобили за Радевата администрация – идея, отхвърлена от Радев с разбираемия мотив, че става дума за много по-скъпо решение от досегашното, което е било отменено именно защото е било скъпо.

Второ, със законови промени бяха отнети и правомощията на президента да назначава с указ ръководителите на службите за сигурност. В случая с ДАНС, Радев дълго време отказваше да приеме кандидата на мнозинството за председател Деню Денев поради предполагаемата му близост до Пеевски. Нежеланието на президента за сътрудничество бе преодоляно по най-ефективния начин. Сега мнозинството ще може спокойно да избере своите номинации. Остава обаче неприятният прецедент, че закони се прекрояват заради един човек, а не заради принцип.

И трето, усили се натискът на управляващите и близките до тях медии да провокират Радев да обяви свой партиен проект и по такъв начин да загуби пиедестала на президентската трибуна. И Борисов, и Пеевски декларираха нееднократно, че вече не разглеждат Радев като президент, а като партиен лидер. Огласени бяха слухове, че партията била вече иницирирана на тайна среща в планинска хижа, а съветници на президента бяха набедени, че договаряли професионални военни за подкрепа. Въпросът за президентската партия несъмнено съставлява притеснение за управляващите поради рисковете от реструктуриране на политическото пространство. Но дискусиата по тази тема цели да компрометира предварително идеята за подобна партия, а и да внуши, че мандатът на Радев приключва и че той отива в историята. Последното внушение се експлоатира от медиите на управляващите и с тиражираните слухове за бъдещи наследници на поста, които Радев подготвял. Започна се със слуха, че Радев ще издигне софийския кмет Васил Терзиев и по такъв начин ще предаде номиниралите го навремето социалисти, и се продължи със следващия слух, че Радев ще застане зад председателката на Олимпийския комитет Весела Лечева и по такъв начин ще предаде своя вицепрезидент Илияна Йотова.

Политическата стратегия на Румен Радев на този етап не може напълно да се дешифрира. Ясно е, че следващата година ще бъде ключова за политическата му перспектива – както заради влизането в еврозоната, така и заради предстоящите президентски избори. Това, което се вижда, е стремеж към разширяване на политическото пространство, към което Радев ще претендира. От началото на руската инвазия в Украйна той постепенно се дистанцира от либералните и проевропейски кръгове и партии в България, като заемаше позиции, често подозирани в проруски или пронационалистически симпатии. Кулминацията на този курс беше призивът му от 9 май за референдум за въвеждане на еврото, след който мнозина анализатори обяха, че Радев се е самозатворил в националистическия спектър. С политическия възход на Делян Пеевски от последните месеци, обаче, Радев пое в друга посока. Той се превърна в най-яркия говорител на тезите на проевропейските либерали срещу Пеевски, корупцията и „завладяната държава“. Думите на Радев, че тандемът „Борисов-Пеевски“ е „коалиция Магнитски“, се запомниха по-ясно от по-сложните интерпретации в лагера на „Продължаваме промяната – Демократична България“ (ППДБ). Изявлението на Радев за необходимост от „стена срещу покварата“, олицетворявана от Пеевски, на практика са апел за нов „санитарен кордон“ срещу лидера на ДПС-НН след окончателния провал на първия „санитарен кордон“ от зимата на

2024-2025 г. И макар че от средите на ППДБ все още се чуват обвинения към президента в русофилия, повече водещи фигури в коалицията започнаха да спестяват антирадевската си реторика, явно съзнавайки, че бъдещата подкрепа на Радев поне в някои отношения може да им бъде твърде полезна.

Едва ли обаче говорим само за движение на махалото от единия полюс към другия. Предстои влизане в еврозоната на 1 януари и масови притеснения от хаос в цените и дефицит в горивата. Не бива да се изключва „завръщане“ на Радев към тези скептични към еврото и правителствената антиинфлационна политика позиции. Накратко, държавният глава като че ли опитва да играе успоредно с два ненавиждащи се помежду си политически лагери. Ако и двата по различни причини видят в него свой шанс за възход, възходът на самия Радев е почти предначертан. Но задачата съвсем не е лесна.

Съдебната власт и върховенството на правото. Проблемът с върховенството на правото в България се поставя все по-често и в страната, и в чужбина, особено във връзка с практиките на сегашното управление. Този проблем има и конституционни и законови измерения. След като временният главен прокурор Борислав Сарафов отказа да напусне поста си, въпреки изтеклия законен шестмесечен срок, ситуацията в съдебната система започна да излиза от всякакви нормални стандарти. Върховният касационен съд потвърди нелегитимността на Сарафов, само че Висшият съдебен съвет, също с изтекъл мандат, призна Сарафов, а накрая лидерът на ГЕРБ Бойко Борисов обяви, че „признава“ Сарафов за главен прокурор. Това е само върхът на айсберга на кризисни тенденции, намиращи многообразни проявления. Обещанията на управляващите, че България най-накрая ще получи нов транс от 650 млн. евро от Европейската комисия по Плана за възстановяване и устойчивост, досега отказван заради липса на адекватно законодателство тъкмо в сферата на върховенството на правото, засега не се сбъдват. Потвърдено бе и незавидното място на България в т.нар. „сив списък“ за държава с пране на пари, а в отговор представителите на ГЕРБ в управлението се задоволиха да обвинят кабинета „Денков“, който те самите подкрепяха и в който имаха участие. Случаят с прокурор, пребит с чук, не получи широка медийна разгласа, но поставя въпросителни знаци върху състоянието на системата. И не на последно място България печално се прочу в световните медии с историята на български официални служители, поискали подкуп от екипа на гостуващия в страната певец Роби Уилямс. Всичко това, взето в своята съвкупност, издава явна ахилесова пета на политическата система, която не само не може да се прикрива, но и дава отчетливи международни отражения.

3

СЪСТОЯНИЕ НА ПАРТИЙНАТА СИСТЕМА

ГЕРБ-СДС. Мястото на ГЕРБ като основна политическа сила в страната и в управлението формално не е оспорвано от никого, макар че в последните месеци се създаде впечатлението, че ГЕРБ губят позиции пред амбициозното ДПС-НН на Делян Пеевски и същевременно нямат ясна визия в каква посока искат да водят правителственото мнозинство.

С началото на есенния политически сезон се умножиха коментарите, че ГЕРБ възнамерява да играе по-дейна политическа роля, а нейният председател Бойко Борисов да си възстанови авторитета на национален лидер. Тъкмо в такъв контекст се усилиха подозренията, че Борисов планира реконструкция на кабинета, при която той да поеме премиерския пост и евентуално да посрещне влизането в еврозоната като премиер. Категорични доказателства в подкрепа на тази теза няма, но аргументите за нея не са малко. Първо, от доста време насам Борисов повтаряше, че ГЕРБ не печели с влизането си във властта, но той като лидер ще прояви търпението до приемането на новия бюджет и на еврото – събития, които постепенно приближаваха. Второ, Борисов не възразяваше открито на твърденията, че Росен Желязков не съумява да се наложи авторитетно над коалиционните партньори, и даже в един момент заговори, че в България имало „петима премиери“ (Желязков, самият Борисов, Делян Пеевски, Атанас Зафиров и Слави Трифонов) с изричното уточнение: „Можеше да има само един в мое лице“. Трето, по силата на съвпадението авторитетът на Желязков бе допълнително накърнен с неочаквани разкрития за хотел в София, притежаван от съпругата му и финансиран със средства, които трудно могат да се обяснят със спестявания от заплати в публичния сектор. Четвърто, в безпрецедентна проява за лидер на партия от мнозинството Борисов не гласува против петия вот на недоверие срещу кабинета „Желязков“, с което като че ли отправи сигнал към ППДБ, а успоредно с това за първи път остро предупреди Пеевски да не прекалява с политическото самочуствие.

Всичките очертани сюжети приключиха едновременно с частичните местни избори в Пазарджик,

на които ДПС-НН спечели първо място, а ГЕРБ се класира едва шести (с 6,2% от гласовете). Пазарджик се оказа повратен момент в чисто символически план. След Пазарджик разнообразните коментари, че ГЕРБ и Борисов ще станат жертва на Пеевски по същия начин, по който се е случило наскоро с Ахмед Доган, спряха да бъдат спекулация и получиха убедителна илюстрация. Реакцията на Борисов бе да обърне дефекта в ефект, като премине в контранастъпление. На специален брифинг той се обяви за „преформатиране“ на управлението. Посланията му се развиха в няколко посоки: министерствата са дадени на концесия на „партии, кръгове и кръгчета“; определени министри като социалния Борислав Гуцанов или вътрешния Даниел Митов не се справят особено успешно; Желязков трябва да си свърши работата, ако иска да е премиер; ДПС-НН трябва да си поеме отговорността и да влезе официално в правителството; а председателят на Народното събрание е логично да бъде от най-голямата партия. Въпреки радикалния анонс и дирижираната кампания в средите на ГЕРБ в подкрепа на тезите на Борисов, крайният резултат далеч не потвърди способността на лидера да държи политическата инициатива. Промени в организацията на изпълнителната власт не бяха направени; нито един министър не загуби поста си; Желязков получи от мнозинството пълно и безкритично доверие като премиер; ДПС-НН не пое отговорност за управлението; а председателят на парламента наистина беше сменен с кандидат на ГЕРБ, но не защото ГЕРБ е най-голямата партия, а като израз на равнопоставеността между партиите и мнозинството. Реториката на Борисов също загуби първоначалния радикализъм. Ако в първия момент той говореше за „преформатиране“, седмица по-късно се ограничи до настояването за „лидиране“ на процеса, а след още три дни сам окачестви функцията си като „премостване“ между отделните партии. От големите намерения във вътрешната политика лидерът на ГЕРБ се върна към страховете за външната политика, резюмирани в декларацията му, че изпитва „животински страх“ от мащабна война.

„Малката криза“, провокирана от Борисов, завърши със среща с Пеевски. Ако отново се позовем на символиката, Борисов заприлича на онези кметове на малки градове и села, които отиват да се снимат с Пеевски, за да засвидетелстват верността си. Накратко, октомври завърши с почти всеобщо убеждение, че Бойко Борисов е претърпял тежък провал в политическите си планове и е поел по политическо нанадолнище.

„Продължаваме промяната – Демократична България“ (ППДБ). Коалицията имаше възможност да се утвърди като основна алтернатива на настоящото управление, но сякаш не успя да се възползва пълноценно от наличната възможност. Петият вот на недоверие срещу кабинета „Желязков“ беше първият, иницииран от ППДБ (и първи, в който ППДБ участва като коалиция), бе посветен на „тяжна“ тема (вътрешна сигурност и правосъдие) и събра най-голяма парламентарна подкрепа на фона на всички предходни вотове (101 „за“ срещу 133 „против“). Импулсът, зададен от вота, обаче не бе капитализиран ефективно. ППДБ не показа единна стратегия и често разпиляваше вниманието си в други теми и в отговори на нападки от управляващите, най-вече по повод на предполагаеми корупционни практики при ПП и на кризата със сметосъбирането в някои столични квартали.

Липсваше и коалиционно единство в най-общия смисъл на термина. Може да се каже, че в сила влезе класическият разделителен синдром на „градската десница“ в България, определен от противоречивото отношение към лидера на ГЕРБ Борисов. Кризата с „преформатирането“ на управлението удачно насочи ППДБ към тактиката на вбиване на клин между Борисов и Пеевски, развита в кампанията за „изяждането“ на ГЕРБ от ДПС-НН. Но в редица публични изяви по-скоро звучеше загриженост за Борисов и стремеж да му се помогне. Това в особена степен важеше за ДБ, които неизменно демонстрираха дистанцираност от острата опозиционна политика, не възприеха идеята за вот на недоверие по темата за безводието и се отнесоха колебливо към въпроса за оставката на председателката на парламента Киселова. Конкретни политически дейци от ДБ дори сякаш подсказаха на Борисов, че може да излезе от „капана“ с Пеевски като пренасочи вниманието към външната политика и евроатлантическата ориентация. Лидерът на „Демократи за силна България“ Атанас Атанасов неколкостранно предупреди, че най-важна е руската опасност, възпльтена в заплахата Русия да нападне България от свой имот на брега на язовир „Искър“, а съпредседателят на „Да, България“ Ивайло Мирчев побърза да определи като геополитически правилно поведението на Борисов във връзка с „Лукойл“.

От своя страна, ПП дълго бе фокусирана в своя национален форум, който трябваше да даде нова посока на партията след оставката на съпредседателя Кирил Петков. Общото събрание на ПП, проведено на 27 и 28 септември, излъчи далеч по-силна заявка за опозиционна роля отколкото ДБ. Политическият процес в България бе характеризирани като „война, а не битка“. Партията се обяви както срещу „олигархичния модел“, олицетворяван от Борисов-Пеевски, така и срещу „източния етицизъм“, изповядван от социалисти и националисти. Асен Василев бе избран единодушно за единствен председател. Коментаторите на форума обаче видяха в решението на Василев да запази едва трима от досегашния Изпълнителен съвет и да отстрани други десет политическа разправа с крилото на Кирил Петков и Лена Бориславова. Неясни и изпълнени с напрежение останаха отношенията с ДБ. Политици от ДБ още преди това заговориха за тези отношения като своеобразна „конфедерация“, в която полето на съвместните решения е сравнително скромно. По принцип се смяташе, че в рамките на коалицията ДБ винаги ще има предимство заради наличието на своя по-добра организация. Под ръководството на Василев ПП обаче отхвърли досегашния модел на „облачна партия“ и се зае ускорено да изгражда структури. Подобно съревнование личи и на терена на президентските номинации. Инициативата първоначално беше на ДБ, които започнаха да правят кръгли маси за образа на бъдещия кандидат-президент. ПП се ориентираха към много по-интересното за медиите, и по-точно конкретните имена – като столичния кмет Васил Терзиев или арестувания варненски кмет Благомир Коцев, лансирани от бившия премиер от ПП Николай Денков. Разпад на коалицията ППДБ засега наистина е слабо вероятен, но политическото единство все повече се превръща в химера.

„Възраждане“. Партията все повече губи политическата инерция, придобита с протестите за запазване на българския лев като национална валута. В началото на есенния сезон „Възраждане“ организира още два национални протеста и се включи в един вот на недоверие, но така и не успя да влезе в центъра на политическото и медийното внимание. Радикализацията сякаш идва като реакция на тези неудачи. Амбициозен опит за възвръщане на инициативата бе предприет с временно напускане на Народното събрание. Лидерът Костадин Костадинов обяви, че „Възраждане“ няма намерение да участва в бутафорията на политическото статукво, а депутатите му ще тръгнат на срещи със своите избиратели в рамките на кампанията „Парламентът отива при народа“. Подобна практика е изпробвана и в миналото, от доста по-големи партии, например през 2013 г. от ГЕРБ и през 2018 г. от БСП. И в двата случая, както и в този с „Възраждане“ сега, съществен политически ефект липсваше,

а съответните партии тихомълком се завърнаха в парламентарната институция. Втори опит за възвръщане на инициативата бе свързан с призива на Костадинов за промяна на цялата политическа система – нов обществен договор, нова Конституция и въвеждане на полупрезидентска република по френски образец. И отново мащабният политически анонс не срещна реципрочен обществен резонанс. За принизяването му допринесоха и усилията на партия МЕЧ, която отправи серия нападки към „Възраждане“, че всъщност това било копиране на тяхната програма.

Движение за права и свободи – Ново начало (ДПС-НН). Партията удържа огромна символна победа с несъмнени положителни политически последици. Налице бяха два реални електорални успеха – първото място на частичните местни избори за общински съвет в Пазарджик и за кмет на димитровградското село Черногорово. Сами по себе си и двата случая не са представителни за националната политическа сцена. Породи се обаче убеждението, че след разгрома над ДПС на Ахмед Доган, партията на Делян Пеевски е на път да изтегли към себе си и структурите на ГЕРБ. Това е нов етап в утвърждаването на публичния авторитет на Пеевски. Ако през лятото за първи път се стигна до всеобщо признание, че двамата с Бойко Борисов са един политически тандем, то през есента вече има консенсус, че Пеевски е водещата фигура в тандема. Победата в Черногорово, въпреки незначителната ѝ фактическа стойност, сякаш дойде като послание, че победата в Пазарджик не е случайна, а е част от все по-трудно преодолим път към цялата власт. От гледна точка на националната картина, социологически проучвания (например на агенциите „Тренд“ и „Мяра“) установиха, че ДПС-НН е близо до претенцията за втора политическа сила. Посланието на Пеевски, че смята да изгражда Държава с главно „Д“ („Д“ като Делян), уплътниха претенцията и на пропагандно равнище, незабавно подето и разпространено от медиите.

Делян Пеевски действително употреби сериозни усилия, за да демонстрира надмощието си над Борисов в така очертаната „тандем“. На практика нито едно от исканията на Борисов не бе удовлетворено. Още в началото на „малката криза“ ДПС-НН изрично декларира, че ще преговаря за „преформатирането“ с премиера Желязков, а не с партийния му началник. Нещо повече, Пеевски втвърди тона към Борисов, като започна да му вмения вина, че изкуствено поддържа ППДБ в българската политика. В крайна сметка новият етап, до който ДПС-НН достигна в резултат на „малката криза“, се изразява в странната роля на партньор в управлението без специално споразумение и без кадрови промени. Изглежда почти същото, както по-рано, но не е. Всъщност бе публично легитимиран като нормален участник във властта, с укрепнало впечатление

за сила, но успоредно с това без никаква реална отговорност. Ахилесовата пета на Пеевски остава обаче същата – международната изолация, която той не успява да пробие въпреки всички официални и задкулисни инициативи, и която оставя евродепутатите му извън живота на политическите групи в европейската политика.

Българска социалистическа партия – Обединена левица (БСП-ОЛ). Партията излезе от „малката криза“ с накърнен имидж. Ръководството прояви готовност за всякакви отстъпки в името на оставането си в управлението – макар и интерпретирана като загриженост за стабилността на държавата. Излъчената от БСП председателка на Народното събрание Наталия Киселова, принудена да напусне поста си, не бе защитена по оптималния начин. Не бе поискана и политическа оценка от мнозинството за нейната работа на поста. Впечатлението, че партията твърде лесно приема колаборацията с ДПС-НН и Делян Пеевски, провокира вътрешни брожения, изразяващи се в критични изказвания на членове на Националния съвет, декларации на партийни структури и решението на Политическо движение „Социалдемократи“ да напусне коалицията БСП-ОЛ.

Ръководството се опита да преодолее вътрешното напрежение с нова инициатива, като лансира 11 мерки в бюджетната и осигурителната сфера. По същество те представляват преход към поетапна отмяна на плоския данък. Това принципно е силен ход, призван да определи отдавна приети програмни постановки. Не е ясно обаче до каква степен висшият партиен ешелон е единен по темата. Така например социалният министър Борислав Гуцанов оспори необходимостта от промени в данъчната система. Не е ясно също доколко е налице политическа воля за отстояване на пакета от мерки пред партньорите. Съществува риск инициативата да се сведе просто до политическа декларация в дебатите за бюджета и да не се превърне дори в тема в преговорите на мнозинството.

В политическо отношение БСП допуска постоянно да я брандират като виновник в най-големите скандали и в най-мъчно решимите проблеми на управлението. Така беше още през май-юни в дебата за инфлацията, когато именно БСП се ангажира с ограничаване на спекулата и инфлационния натиск. Така беше през лятото при кризата с безводие, когато партийният лидер Атанас Зафиров оглави Националния борд за водите и се изправи пред ситуация, в която нямаше никакви решения. Така стана и сега, когато министрите на БСП излязоха на преден план като пряко ангажирани с наводненията по Черноморието. Нелоялността на ГЕРБ и на ДПС-НН към БСП е несъмнена. Самата БСП, на свой ред, реагира с нелоялност към президен-

та Румен Радев, като охотно се включи във всички законодателни акции на Борисов и Пеевски срещу правомощията на държавния глава.

Подобно на другите политически сили, постепенно БСП върви към темата за бъдещи президентски номинации. Две от влиятелните партийни фигури вече направиха изказвания. Докато Кирил Добрев спомена Илияна Йотова, Янаки Стоилов и Крум Зарков като възможни кандидати, Калоян Паргов се фокусира само върху евентуална кандидатура на Йотова, но създавайки внушението, че я разграничава от Радев. Всъщност силен и убедителен президентски кандидат би бил единственият шанс на социалистите да излязат от незавидното положение, в което изборите през последните години и участието във властта ги е поставило.

Външната политика е другата сфера, в която БСП сякаш опитва да покаже по-сериозно присъствие. След посещението на Зафиров и водената от него делегация в Китай и срещите им с президента Си Дзинпин, последва визита на генералния секретар на Виетнамската комунистическа партия То Лам в София, с официален домакин именно Зафиров. Мястото на БСП в правителството действително създава условия за активизация на контактите на България със силни и икономически развиващи се социалистически държави. Не е сигурно, обаче, че политическите елити си дават напълно сметка за тези възможности. Зафиров ръководеше и делегация на БСП на конгреса на Партията на европейските социалисти в Амстердам. За първи път след Сергей Станишев ръководител на българските социалисти имаше възможността да държи и специално слово пред Конгреса. По този начин бе даден знак за излизане от европейската изолация, в която бившият лидер Корнелия Нинова бе хвърлила БСП. Както и в случаите с Китай и Виетнам, има потенциал, който може да се реализира, а може и да остане само на теория.

„Има такъв народ“ (ИТН). Партията на Слави Трифонов понесе поредица политически и морални щети. Участието ѝ в управлението доведе до втори тежък компромис. Ако през януари ИТН трябваше да се защитава срещу обвиненията, че е обещава-ла никога да не се коалира с Бойко Борисов, през октомври ѝ се наложи да мине през същия проблем, този път заради Делян Пеевски. Вярно е, че ДПС-НН формално не е представено с министри в правителството, но присъствието му е официализирано по достатъчно открит начин, за да може да се омаловажава.

Пет допълнителни удара върху имиджа на ИТН следва да бъдат споменати. Първо, атаката срещу протестите на младите лекари, подета цинично от лидера на групата Тошко Йорданов и продължена

неуместно от излъчения от партията здравен министър Силви Кирилов, пожъна масово обществено недоволство. Второ, т.нар. законопроект за цензурата, санкциониращ лица, които разпространяват лична информация, бе оттеглен, но не и преди да предизвика критиките, че има за цел да запуши устата на журналистиката в България. Трето, избухналият скандал с излъчения от партията министър на културата Мариан Бачев, актьор от чиято школа бе обвинен в сексуално посегателство, прерасна в нелицеприятни разкрития за самата школа и кулминира в публична атака на Съюза на артистите срещу кадровите вмешателства на Тошко Йорданов в споменатото министерство. Четвърто, множество коментари породиха казуса с популярния водещ в „Шоуто на Слави“ Иво Сироманов, който бе отстранен от телевизията на Слави Трифонов и в отговор се дистанцира открито от Трифонов и Йорданов. И пето, регистрираната нова партия „Има смисъл“, учредена от бивши депутати на Трифонов, няма засега големи електорални шансове, но създава впечатления за тлеещи разцепления и за борба за наследството на ИТН.

Алианс за права и свободи (АПС). Парламентарната група на АПС нямаше запомнящо се присъствие. Ако изключим подкрепата ѝ за петия вот на недоверие срещу кабинета „Желязков“, тя не участваше в политическите сблъсъци и комбинации на започналия есенен политически сезон. Единствената по-ярка поява на АПС бе свързана с пресконференцията на водещата фигура Ахмед Доган, на която бе обявена учредителна декларация за създаване на нова партия. Самата пресконференция нямаше как да мобилизира привържениците на лидера. Анонсиран бе инициативен комитет с ръководител изключително предания на Доган депутат Танер Али. Самата декларация съдържа-ше пределно общи заключения за корупцията и завладяната държава, съчетани със старите тези на ДПС за заедност и евроатлантизъм. Вместо да поеме инициативата, Доган се защитаваше от нападки и не отговори дали ще оглави бъдещата формация. Главните действащи лица, включително Танер Али, не бяха особено познати на широката публика. По-ранните твърдения за младо попълнение не получиха потвърждение. Не бе уточнен дори и съставът на самия комитет, така че не можеше да се разбере дали най-авторитетният сред приближените на Доган, евродепутатът Илхан Кючюк, фигурира в него. Като цяло, раждането на бъдещия политически проект не създава усещане за енергия, кауза и потенциал.

„Морал, единство, чест“ (МЕЧ). Партията систематично опитва да експлоатира тезата, че може да се превърне в обединител на опозиционното пространство в България. Нейният лидер Радостин Василев повтаря, че може да хвърли мостове едно-

временно към „Възраждане“ и ППДБ. Вярно е, че в подготовката на петия вот на недоверие ППДБ се обърнаха за подкрепа само към МЕС измежду трите националистически партии. Това е знак, че ППДБ третира МЕС като най-малко радикални. За да укрепи този диалог, Василев за първи път се дистанцира изрично от всякакви „антиевропейски“ и „антинатовски“ позиции, визирайки предимно „Възраждане“, но не успя да реализира много повече от това.

„Величие“. На реторическо равнище „Величие“ като че ли е най-радикално настроената срещу „мафията на Борисов-Пеевски“ в сравнение с другите националистически формации. Борисов и Пеевски са най-често атакувани и обсипвани с всевъзможни

обвинения и епитети. Същевременно, обаче, партията на Ивелин Михайлов в най-малка степен излъчва консолидация и единство. Забележителният инцидент, при който осем от десетте депутати на „Величие“ не се подчиниха на инструкцията на лидера си да не се регистрират за парламентарни заседания, а после му се извиниха публично, възбуди наново подозренията, че „Величие“ е най-податлива на натиск и на контрол от страна на управляващите. Въпреки яростната антиправителствена пропаганда, коефициентът на полезно действие на партията остава твърде нисък. Нейните инициативи за нов вот на недоверие и за жалби в Конституционния съд не само не срещнаха разбиране сред други опозиционни партии, но даже и не бяха коментирани по-сериозно.

4

ПРОГРЕСИВНИЯТ ПОЛИТИЧЕСКИ И ОБЩЕСТВЕН ДНЕВЕН РЕД

С настъпването на есенния сезон и предстоящата дискуссия за държавния бюджет зачестиха призивите от различни лица и организации, насочени към промяна на данъчната система в България. Най-силна позиция в това отношение прояви Конфедерацията на независимите синдикати в България (КНСБ), която решително се обяви против социално несправедливия плосък данък. Стигна се до безпрецедентна реакция от страна на работодателите. Една от техните водещи организации, Конфедерацията на работодателите и индустриалците в България (КРИБ), излезе с публична декларация против КНСБ по темата и заплаши с бойкот при колективното трудово договаряне. Обвиненията на КРИБ срещу КНСБ, че това не е синдикат, а „радикална политическа организация“, се основаваха на некоректните твърдения, че КНСБ настоява за увеличаване на данъците. Всъщност КНСБ претендира за реструктуриране на данъчната тежест, така че по-богатите да поемат по-голямо данъчно бреме в условията на растящи социално-икономически неравенства. Синдикатът не отстъпи. Без официално да застават зад него, и други поискаха постепенна отмяна на плоския данък, включително БСП. Ясно е, че промяна засега не може да се очаква. Същественото обаче е, че благодарение на КНСБ темата навлезе стабилно в дневния ред.

Продължиха стартиралите още през май национални протести на младите лекари, сестрите и медицинските специалисти. Обединени в инициативата „Бъдеще в България“ с искане за по-добро заплащане и прозрачни конкурси за специализация, те сякаш успяха да постигнат резултат. Само че изненадващо правителството декларира, че обещаният ръст на възнагражденията няма да бъде регулиран чрез закон, а ще бъде заложен в бюджета, с което на практика ще се превърне във временна мярка. Развитието на този казус предстои. Но непремереното и пренебрежително поведение на управляващите доведе до обществено възмущение и до далеч по-широка дискусия върху реализацията на младите хора в България, отколкото доскоро се очакваше.

В редица градове от страната, сред които София, Пловдив, Бургас, Стара Загора, се проведоха протести срещу насилието над деца. Поводът – случай на тормоз в детска градина – повдигна значимата тема за закритата на децата, получила тъжна популярност след серия трагични инциденти. Политическата позиция, че тази тема ще бъде решавана с инструментите на нов предмет в училище, „Религия и добродетели“, не изглежда добре обмислена и не дава отговори на много от въпросите. Необходимостта от по-ясна прогресивна гледна точка, отиваща отвъд клерикалното възпитание и механичните рестрикции, е очевидна.

5

ОСНОВНИ ИЗВОДИ, ПРОГНОЗИ И ПРЕПОРЪКИ

Международните процеси, усилващи за пореден път напрежението Изток-Запад, връщат в дневния ред на българската политика проблема с енергийната сигурност на страната и го поставят в една редица с все по-трудно прогнозируемите инфлационни тенденции. Практиката тези случаи да се свеждат в политическия дебат до геополитически дилеми и до отношения управляващи-опозиция, са силно рисковани. Правителственото мнозинство в България трябва много по-решително да се заеме със ситуацията с горивата и с контрола върху цените.

„Малката политическа криза“ в страната не измени съществено политическата конфигурация. Основният ефект е пропаганден и не бива да се подценява. Легитимацията на ДПС-НН като „партия на власт“ до голяма степен е реализирана, а констатациите за политическа безпомощност на ГЕРБ поне засега не могат да бъдат опровергани. Заявката на Делян Пеевски за бъдещо овладяване на цялата власт вече не звучи чисто хипотетично, а твърденията за политически залез на Бойко Борисов, може би прибързани, за първи път не звучат само като форма на пожелателно мислене. При всяко положение шансовете да видим Борисов за четвърти път на министър-председателския пост драстично намаляха. Но цената на „сделката“, съхранила четирипартийното мнозинство, сякаш е добра само за ДПС-НН. Отлив на разочаровани или нереализирани активисти на ГЕРБ към ДПС-НН навярно ще продължи. От своя страна, БСП и ИТН като „младши“ партньори проявиха трудно защитима – и пред избирателите им, и изобщо – свръхкомпромисност, също създаваща опасения за бъдеща електорална ерозия.

Както и преди, управлението черпи сила от фрагментацията на политическите опозиции. Не само ППДБ нямат особена готовност за диалог по която и да било тема с националистите. В самата ППДБ отношенията между партньорите започват да наподобяват „студен мир“, при който всяка партия си запазва правото на самостоятелно политическо поведение по темите от дневния ред. Терминът „конфедерация“, въведен от самите тях, описва доста уместно картината. Трите националистически партии загубиха политическа инерция и в последните

седмици по-скоро излязоха извън дневния ред на българската политика. Два са видимите индикатори, че те съзнават този обрат. От една страна, вместо опити за надмощие в националистическия спектър с цел монополизирането му, трите партии навлязоха във всекидневна вътрешовидова борба, с постоянни нападки и взаимни обвинения в предателство и слугинаж. И ако по-рано те бяха успели да се консолидират за цели четири вота на недоверие, днес тази задача е далеч по-сложна. А от друга страна, съзнанието за криза и обратно движение по правило ражда радикализация. Новите тези на „Възраждане“, например, за „преучредяване“ на държавата, свидетелстват за драматични усилия за повторно привличане на намаляващо обществено внимание.

На този фон фигурата на президента Румен Радев по-скоро стои стабилно. Притесненията от неговите бъдещи политически планове, неизвестни никому, са явни в неспирните политически и медийни акции за дискредитиране или омаловажаване на президента. Решението за отнемане на част от правомощията му бележи важен момент. Всъщност авторитетът на Радев произтича основно от публичните му позиции, не от някакви кой знае колко големи политически и институционални ресурси. Ако управляващите продължат да „стягат обръча“ около него, ревизирайки и негови правомощия в други сфери, може да се породят усещане за безпомощност и безперспективност на самия Радев даже у онези, които му симпатизират и имат очаквания към него.

Правителството редовно обяснява как едва наскоро е дошло на власт и има да решава множество наследени проблеми. На практика обаче това не е ново правителство, имащо основание за оправдания. Кабинетът „Желязков“ вече е най-дълго управлявалият кабинет за последните четири и половина години, и то без нито една министерска промяна, а предстоящият държавен бюджет ще бъде втори за този кабинет. Отвсякъде се чуват притеснения и за финансовата реалистичност, и за социалната адекватност на този бюджет. Дебатите и решенията по бюджетната процедура през ноември в немалка степен ще предопределят и хоризонта на безметежна стабилност на самото управление.

ЗА АВТОРА

Д-р **Борис Попиванов** е доцент по политология в Софийския университет „Св. Климент Охридски“. Изследванията му са концентрирани в областта на политическите идеологии, теорията и историята на лявото, както и българския преход.

ИЗДАТЕЛ

Фондация Фридрих Еберт | Бюро България
Ул. Княз Борис I 97 | 1000 София | България

Отговорен редактор:
Жак Папаро | Директор, ФФЕ, Бюро България
тел.: +359 2 980 8747 | факс: +359 2 980 2438
bulgaria.fes.de

Контакт:
office.sofia@fes.de

Използването с търговска цел на всички, издадени от Фондация Фридрих Еберт (ФФЕ) публикации, не е позволено без писменото съгласие на ФФЕ.

ЗА ИЗСЛЕДВАНЕТО

Фондация Фридрих Еберт България издава „ПОЛИТ-БАРОМЕТЪР“ от 2000 година насам, анализирайки актуалните и дългосрочни политически процеси и идентифицирайки тенденциите в българската политика със специален фокус върху политически партии като главни актьори на демокрацията.

В ситуация, в която качеството и безпристрастността на българските медии са под въпрос, имаме за цел да предоставим на българските и чуждестранните читатели научна основа за по-нататъшна политическа дискусия.

bulgaria.fes.de

ПОЛИТБАРОМЕТЪР

Година 25, брой 5
Септември-октомври

България премина през „малка политическа криза“, която доведе до укрепване на властовите позиции на ДПС-Ново начало и неговия лидер Делян Пеевски.

Лидерската роля на Бойко Борисов в правителственото мнозинство изглежда сериозно подкопана.

Предстои критично важна бюджетна процедура, в която проблемите на енергийната и социалната сигурност изглеждат систематично недооценени.

Повече информация по темата ще намерите тук:
bulgaria.fes.de